

Литература

1. Аверченков В.И. Проектирование технологических процессов на основе системного подхода / В.И. Аверченков, О.А. Горленко. – Брянск : Изд-во Брянск. ин-та транспортного машиностроения, 2006. – 188 с.
2. Асланов З.Ю. Системный подход к управлению качеством машиностроительной продукции / З.Ю. Асланов // Научное обозрение : сб. науч. тр. – 2013. – № 12. – С. 61-64.
3. Версан В.Г. Управление качеством продукции / В.Г. Версан. – М. : Изд-во стандартов, 2000. – 300 с.
4. Ефимова Г.В. Анализ эффективности СМК / Г.В. Ефимова. – Брянск : Изд-во Брянск. ГТУ, 2002. – 225 с.
5. Мамедов Н.Р. Квалиметрия и управление качеством продукции / Н.Р. Мамедов. – Баку : Изд-во "Элм", 2009. – 362 с.
6. Мусаева Т.Т. Особенности внедрения систем управления качеством на мебельных предприятиях Азербайджана / Т.Т. Мусаева // Вестник Университета "Туран" : сб. науч. тр. – 2012. – № 3. – С. 34-36.

Мусаева Т.Т. Особливості методів оцінювання ефективності систем менеджменту якості на підприємствах легкої промисловості Азербайджану

Розглянуто особливості методів оцінювання ефективності систем менеджменту якості (СМЯ) на підприємствах легкої промисловості Азербайджану. Встановлено особливості впровадження системного підходу і системного аналізу, структурно-функціонального, функціонально-вартісного аналізу та аналізу витрат на якість. Для ефективного впровадження функціонування СМЯ, відповідно до вимог стандартів ISO 9000: 2000, необхідно розробити методичні положення, що враховують особливості підприємств легкої промисловості Азербайджану. Оцінювання ефективності СМЯ на сьогодні вимагає методологічного забезпечення.

Ключові слова: методи оцінки, ефективність, система менеджменту якості, Азербайджан, легка промисловість.

Musayeva T.T. Features of the Efficiency Assessment of Quality Management Systems at the Light Industry Enterprises of Azerbaijan

Some features of methods of efficiency assessment of quality management systems at the light industry enterprises of Azerbaijan are considered. The features of the system approach and the system analysis are established. The structural, functional and cost analysis and also the analysis of expenses for quality are presented. Literature review revealed insufficient level of structural and functional researches on the effectiveness of the quality management systems (QMS) on the light industry enterprises, the lack of the process approach which would have met the requirements of ISO 9000: 2000 and the need for further development of these methods based on the use of functional modelling systems. The effectiveness of the QMS is closely related to the cost of quality. According to ISO 9000: 2000 quality costs should be determined for each type of organization activities. Consequently, for the adoption of economically sound decisions it is necessary to determine the structure and composition of the costs of quality. It is needed to develop a classification of quality costs, allowing to take into account all types of costs. For the effective implementation of the QMS functioning which would have met the requirements of ISO 9000: 2000, it is necessary to develop a methodological position, taking into account the peculiarities of light industry of Azerbaijan. Evaluating of the QMS effectiveness nowadays requires methodological support. In this case, the analysis methods of the QMS effectiveness, including the products and processes, is one of the key provisions of the concept of total quality management. Structural and functional analysis of the QMS should be carried out with the use of process and system approaches that are required by ISO 9000: 2000. It is necessary to develop techniques for analysing the costs of processes in the QMS, which takes into account the specificity of light industry of Azerbaijan.

Key words: assessment methods, efficiency, quality management system, Azerbaijan, light industry.

УДК 33:556.18

Доц. М.Є. Стадник, канд. екон. наук –
Львівський ДУ внутрішніх справ

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВОДОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Розглянуто важливість статистичного обліку та аналізу стану, використання, забруднення, охорони та відтворення водних ресурсів. Здійснено оцінювання ефективності водокористування в Україні, зокрема водомісткості та водовіддачі: за допомогою рядів динаміки визначено основні тенденції водомісткості та водовіддачі; використовуючи відносні величини, проаналізовано регіональні відмінності водовіддачі в Україні; за допомогою статистичних групувань виділено найбільш істотні чинники, що визначають рівень водовіддачі. За результатами проведеного аналізу запропоновано заходи щодо підвищення ефективності водокористування.

Ключові слова: водні ресурси, облік, аналіз, ефективність використання водних ресурсів, водомісткість, водовіддача, економія водних ресурсів.

Постановка проблеми. Беззаперечним фактом є те, що вода має надзвичайне значення в житті людини. Серед іншого вона є важливим виробничим ресурсом, але запаси води є не безмежними, саме тому і виникає потреба в його економії, обліку та аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання раціонального використання та збереження водних ресурсів у свій час вивчали такі науковці, як Б.В. Буркинський, О.О. Веклич, К.Г. Гофман, Б.М. Данилишин, В.К. Данилко, С.І. Дорогунцов, М.В. Курик, Л.Г. Мельник, В.С. Міщенко, І.М. Потравний, Т.В. Стрикаленко, О.М. Теліженко, С.К. Харічков, М.А. Хвесик, Є.В. Хлобистов, О.В. Яроцька та інші.

Формулювання цілей статті. Облік та аналіз стану, використання, забруднення, охорони та відтворення водних ресурсів мають неодноразовий характер, а потребують постійної уваги як будь-яке інше мінливе явище. Тому зроблено спробу за допомогою статистичних методів дослідити рівень водозбереження (як складову ресурсозбереження), ефективність використання водних ресурсів та запропонувати заходи щодо її підвищення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зважаючи на обмеженість такого виробничого ресурсу як вода, потребу у її збереженні як необхідної умови існування людства та важливої складової довкілля, виникає потреба у розробленні ефективної системи управління сферою водокористування й охорони водних ресурсів у рамках природоохоронної діяльності.

Для цього необхідним є сучасний та повний облік і детальний кількісний та якісний аналіз стану, використання, забруднення, охорони й відтворення водних ресурсів. У Водному кодексі зазначено: "Державний облік водокористування ведеться з метою систематизації даних про забір та використання вод, скидання зворотних вод та забруднювальних речовин, наявність систем оборотного водопостачання та їх потужність, а також про діючі системи очищення стічних вод та їх ефективність. Державний облік та аналіз стану водокористування здійснюються шляхом подання водокористувачами звітів про водокористування. Організація ведення державного обліку водокористування здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства. Порядок ведення державного обліку во-

докористування затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища" [1].

Для аналізу водозбереження застосовують показник водомісткості (відношення обсягу використаної води для виробництва тієї чи іншої продукції, надання послуг чи виконання робіт до її (їх) вартості), який відображає затрати води на виробництво продукції, надання послуг чи виконання робіт. Водомісткість також виступає нормою водоспоживання.

Аналогічно до інших виробничих ресурсів для аналізу ефективності використання інколи використовують показник, обернений до водомісткості – водовіддача (відношення вартості виробленої продукції, наданих послуг чи виконаних робіт до обсягу використаної для цього води), який відображає у натуральному чи вартісному виразі вихід продукції (послуг, робіт) на одиницю об'єму витраченої води. За результатами проведеного аналізу (рис. 1) даних Державного комітету статистики України [2] протягом 2005-2012 рр. простежено тенденцію до зростання водовіддачі (у 3,3 раза) за відповідного зниження водомісткості (на 69,8 %).

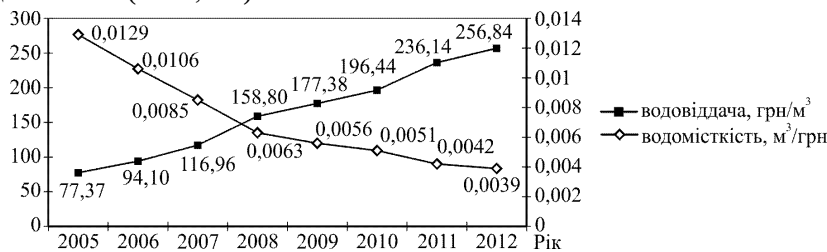

Рис. 1. Динаміка показників ефективності водокористування в Україні, 2005-2012 рр. (розраховано автором за даними джерела [2])

Зазначені процеси відбувались на фоні щорічного нарощування обсягів валового внутрішнього продукту (у 3,2 раза), деякого скорочення обсягів використання водних ресурсів на виробничі потреби (на 0,4 %), зростання частки оборотної та послідовно (повторно) використаної води у загальному обсязі використання води на виробничі потреби (на 3,0 пункти) та зниження втрат води під час транспортування (на 1,8 %).

Зумовлено це, серед іншого, ціновим фактором, зниженням обсягів промислового та сільськогосподарського виробництва, підвищенням тарифів на водопостачання та водовідведення, запровадженням податкових зборів за використання та забруднення водних ресурсів.

У регіональному розрізі ефективність водокористування відзначається високим рівнем варіації (коефіцієнт варіації водовіддачі за областями України становить 124,4 %), що свідчить про високу міру коливання ознаки навколо середнього її значення та значну неоднорідність сукупності. Таке високе значення коефіцієнта варіації водовіддачі за областями України отримано, в основному, через надзвичайно високий її рівень у Закарпатській області (рис. 2) та значний її відрив від інших областей (водовіддача у 3,6 раза вища у Закарпатській об-

ласті проти Кіровоградської області, наступної у рейтингу областей України за рівнем водовіддачі). Якщо ж вилучити Закарпатську область, то коефіцієнт варіації знизиться майже на половину (68,0 %).

Окрім Закарпатської області, рівень водовіддачі високий у Кіровоградській, Полтавській, Львівській, Одеській та Волинській областях, у яких не найвищий рівень розвитку економіки, і які представлені галузями, що є менш водозатратними та завдають меншої шкоди і навколишньому природному середовищу, і водним ресурсам. На противагу їм, найнижчим рівнем водовіддачі характеризуються Запорізька та Київська області та Дніпропетровська і Донецька, у яких досить високий рівень розвитку економіки, зокрема водозатратних галузей, які завдають значної шкоди водним ресурсам, забруднюючи їх та перешкоджаючи їх природному відновленню.

Рівень ефективності водокористування визначається низкою природних та антропогенних факторів. Щодо природних факторів варто зазначити, що як області з високим рівнем водовіддачі, так і з найнижчим, характеризуються різною водозабезпеченістю, яка формується переважно виходячи із геологічної та тектонічної будови територій, рельєфу, природно-кліматичних умов, рослинного світу тощо. То ж можна припустити, що регіональні відмінності водовіддачі обумовлені переважно антропогенними факторами.

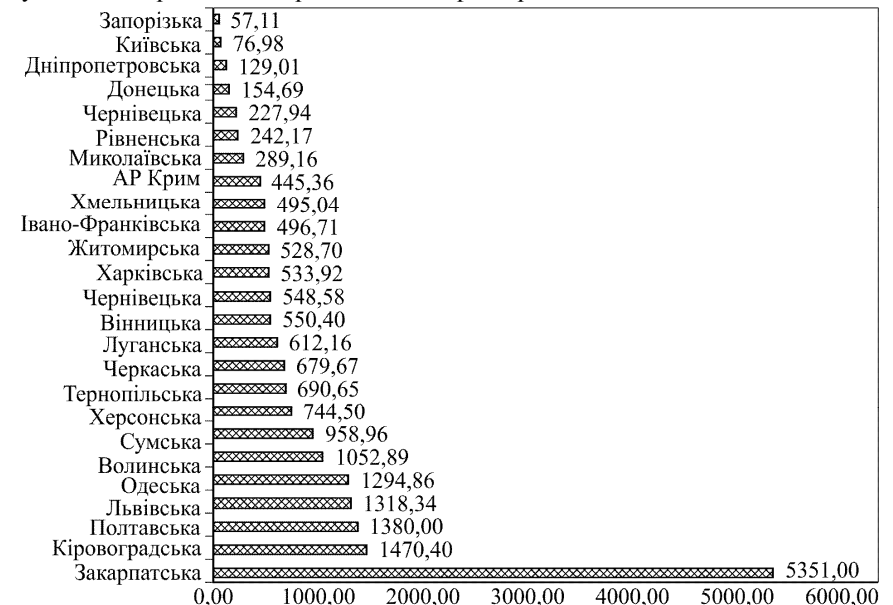

Рис. 2. Водовіддача за регіонами України, 2012 р. (грн./м³) (розраховано автором за даними джерела [2])

Важливий вплив на водозбереження у виробничому процесі має стан основних виробничих засобів природоохоронного призначення, які поступово втрачають частину своїх корисних властивостей, тобто відбувається їхній фізичний і моральний знос [3]. На рівень водозбереження негативно впливають

втрати води як під час її транспортування до промислових об'єктів, так і власне у процесі виробництва. Зокрема, це технологічні втрати води при її підйомі та очищенні, через пошкодження трубопроводів системи водопостачання до промислового об'єкта, витоки із резервуарів наповнення води та інше. Найбільш характерними і небезпечними джерелами забруднень природних вод є промислові стічні води. Саме вони часто знижують якість водних ресурсів через скиди забруднених неочищених і недостатньо очищених вод. Проте більш точну інформацію про рівень водозбереження відображає частка забруднених стічних промислових вод у загальному обсязі стічних вод у промисловому секторі та економіці країни загалом [4, с. 175].

Зокрема, результати проведеного групування областей України за рівнем водовіддачі (табл.) свідчать, що в областях І групи з найнижчим рівнем водовіддачі розвиваються переважно найбільш водозатратні галузі економіки (електроенергетика, добувна та переробна промисловість), які також відзначаються недосконалістю технологій як виробництва, так і очищення води, а їх потреби у воді значно перевищують обсяги місцевих її запасів.

Табл. Чинники формування рівня водовіддачі в Україні, 2012 р.*

Показник	Група областей за водовіддачею, грн/м ³			У середньому по Україні
	до 450, 00	450,00-700,00	700,00 і вище	
Кількість областей у групі	8	9	8	25
Водовіддача, грн/м ³	173,76	560,02	1276,49	256,84
Частка в загальному обсязі скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, %:				
– без очищення	18,7	12,5	27,3	19,2
– недостатньо очищених	81,3	87,5	72,7	80,8
Частка групи в загальному обсязі втрат води при транспортуванні, %	64,3	13,0	22,7	100,0
Частка втрат води при транспортуванні у загальному обсязі водокористування, %	20,7	21,3	25,59	21,8
Частка у ВВП, %:				
– сільського господарства	5,16	12,45	12,59	8,26
– електроенергетики	3,58	4,28	2,41	3,50
– транспорту	10,58	9,17	14,66	11,10
– житлово-комунального господарства	1,97	1,81	1,84	1,91
– добувної промисловості	7,20	5,98	5,35	6,56
– переробної промисловості	15,98	16,03	15,27	15,85
Використання води в розрахунку на 1 особу, м ³	357,8	100,8	169,7	230,5
Обсяг оборотної та послідовно (повторно) використаної води в розрахунку на 1 особу, м ³	1646,7	808,0	167,1	1004,7
Використання свіжої води на побутово-питні потреби в розрахунку на 1 особу, м ³	53,2	27,1	35,1	40,5

* Розраховано автором за даними джерела [2]

У зв'язку із цим в областях І групи найвищі показники використання води в розрахунку на одну особу, зокрема оборотної та послідовно (повторно) використаної води, яке з одного боку сприяє зменшенню забору води на виробничі потреби, знижуючи водомісткість виробництва, але з іншого, це призводить

до зростання незворотних втрат води та зниження здатності водних джерел до відтворення.

Досить високими у цій групі є і показники обсягів скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти без очищення та недостатньо очищених, а також частка втрат води під час транспортування у загальному обсязі цих втрат (хоча система транспортування води до споживача у І групі областей, очевидно, перебуває у кращому експлуатаційному стані, оскільки у загальному обсязі водокористування втрати води під час транспортування тут найнижчі).

Раціоналізація водоспоживання, зниження водомісткості виробництва та відповідне підвищення водовіддачі потребує запровадження низки організаційних, технологічних, економічних та екологічних заходів, серед яких слід відзначити: скорочення обсягів водоспоживання завдяки переходу на водоохоронні та менш водозатратні технології виробництва продукції, надання послуг чи виконання робіт; зменшення втрат води на етапі видобутку, транспортування та безпосереднього споживання; реконструкція та поступовий перехід на нові водонесучі мережі; ширше використання замкнених систем водопостачання; реконструкція вже існуючих та будівництво нових очисних споруд; оптимізація структури водоспоживання за цілями; підвищення та диференціація цін на послуги з водопостачання та водовідведення при одночасному покращенні якості наданих послуг; максимальне наближення водоспоживача та джерела водних ресурсів; оптимізація нормативно-правової бази щодо якості, обсягів і напрямів водоспоживання, втрат води та її очищення; вдосконалення статистичного та бухгалтерського обліку водокористування.

Висновки. Як показують результати проведеного дослідження, Україна ще далека від рівня країн – світових лідерів щодо ефективності використання, збереження та охорони водних ресурсів. У нас тільки намітилися останніми роками позитивні зрушення у вирішенні низки зазначених питань, оскільки економічні важелі, виховні та просвітницькі заходи ще не дають належного ефекту повною мірою.

Література

1. Водний кодекс України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80/page>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Знос основних засобів, його види. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://uk.wikipedia.org/wiki>
4. Яроцька О.В. Визначення сутності водозбереження у промисловому виробництві / О.В. Яроцька // Економіка природокористування і охорони довкілля : зб. наук. праць. – К. : Вид-во ДУ ІЕПР НАН України. – 2013. – С. 172-177.

Стадник М.Е. Оценка эффективности водопользования в Украине

Рассмотрена важность статистического учета и анализа состояния, использования, загрязнения, охраны и восстановления водных ресурсов. Осуществлена оценка эффективности водопользования в Украине, в частности водоемкости и водоотдачи: с помощью рядов динамики определены основные тенденции водоемкости и водоотдачи; используя относительные величины, проанализированы региональные различия водоотдачи в Украине; с помощью статистических группировок выделены наиболее существенные факторы, определяющие уровень водоотдачи. По результатам проведенного анализа предложены меры по повышению эффективности водопользования.

Ключевые слова: водные ресурсы, статистический учет, анализ, эффективность использования водных ресурсов, водоизмещение, водоотдача, экономия водных ресурсов.

Stadnyk M.Ye. The Evaluation of the Effectiveness of Water Use in Ukraine

The importance of statistical accounting and analysis of the conditions, using, pollution, protection and restoration of water resources are considered. The estimation of efficiency of water using in Ukraine, including water using and water efficiency: the main trends of water using and water efficiency were defined by using time series; regional differences of water efficiency in Ukraine were analysed by using relative values; the most important factors that determine the level of water efficiency were highlighted by using statistical groupings. By the results of the analysis the measures of improving the efficiency of water use were offered.

Key words: water resources, statistical accounting, analysis, efficiency of using water resources, water consumption, water efficiency, saving of water resources.

УДК 331.18.

*Доц. Г.В. Стричак, канд. екон. наук; доц. І.В. Цюпко,
канд. екон. наук; магістрант М.А. Дякович – Львівський ДУВС*

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Подано характеристику категорії прибуток як важливого узагальнюючого показника оцінки ефективності функціонування суб'єктів господарювання. Визначено доцільність розгляду цієї теми з позиції отримання прибутку, який сприяє вирішенню важливих завдань, зокрема росту обсягів виробництва, зниження рівня суспільно необхідних витрат виробництва і реалізації продукції, підвищення її якості. Оцінено фінансовий стан та фінансові результати діяльності конкретного суб'єкта дослідження, яким виступає ТОВ "Теплоенерго". Досліджено процес формування прибутку у ТОВ "Теплоенерго"; запропоновано можливі шляхи підвищення його прибутковості.

Ключові слова: прибуток, методи підвищення прибутковості, фінансово-господарська діяльність, аналіз чистого прибутку.

Постановка проблеми. Прибуток – це важливий узагальнюючий показник оцінки ефективності функціонування кожного суб'єкта господарювання, оскільки в прибутку акумулюються резерви всіх сторін діяльності підприємства: виробництво і реалізація; якість і асортимент; ефективність використання виробничих ресурсів; собівартість продукції.

Діяльність підприємств за умов ринкової економіки пов'язана з підвищенням стимулювальної ролі прибутку. Отримання прибутку сприяє вирішенню важливих першочергових завдань – росту обсягів виробництва з метою всебічного задоволення виробничих і особистих потреб, зниження рівня суспільно необхідних витрат виробництва і реалізації продукції, а також підвищення її якості. Прибуток посідає одне з центральних місць в загальній системі вартісних інструментів і важелів управління економікою. Це виражається в тому, що фінанси, кредит, ціни, собівартість та інші економічні важелі прямо або опосередковано пов'язані з прибутком.

Головним завданням кожного підприємця є опанування ефективними методами організації виробництва та реалізації продукції, за допомогою яких можна отримати найбільший прибуток. Тобто дослідження питань щодо підвищення прибутковості підприємств стає необхідним, що зумовлює доцільність розгляду цього питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність і природу прибутку досліджували представники зарубіжної економічної науки. Внесок у дослідження зазначеної проблеми зробили вчені: Д. Гелбрейт, Дж. Робінсон, Е. Сайке, П. Самуельсон, Р. Харрод, Й. Шумпетер та ін. Значну увагу приділено формуванню та використанню прибутку підприємств у працях вітчизняних вчених-економістів: І.О. Бланка, М.Д. Білик, Г.Г. Кірейцева, С.В. Мішиної, В.В. Худи, Г.М. Азаренкової, А.Б. Гончарова, А.М. Поддєрьогіна, С.Ф. Покропівного, В.М. Опаріна, С.М. Винниченка та ін. [1, с. 179].

Однак таке розуміння прибутку обмежується тільки кількісним визначенням категорії і не розкриває його економічної природи. Російський економіст Д.С. Моляков під прибутком розуміє грошове втілення частини вартості додаткового продукту. А.М. Поддєрьогін визначає прибуток як частину заново створеної вартості, виробленої і реалізованої, готової до розподілу. Таким чином, наголошується на важливості процесу реалізації виробленого продукту за кошти [7]. Гетьман О.О. та Шаповал В.М. роблять висновок, що "прибуток представляє собою різницю між ціною реалізації та собівартістю продукції (товарів, робіт, послуг), між обсягом отриманої виручки та сумою витрат на виробництво та реалізацію продукції" [2, с. 387].

Постановка завдання – розглянути діючі шляхи підвищення прибутковості конкретного об'єкта дослідження, яким є фінансові результати і прибуток Товариства з обмеженою відповідальністю "Теплоенерго".

Виклад основного матеріалу. Як підприємство, так і держава зацікавлені у зростанні величини прибутку. Підприємство – оскільки саме чистий прибуток є складовою грошового потоку, що повертається до нього. І саме за рахунок чистого прибутку підприємство може здійснювати розширення виробництва і додаткове стимулювання співробітників. Держава – оскільки це веде до зростання надходжень до бюджету.

Для того, щоб рівень прибутковості покращувався, на підприємстві повинні проводитися заходи тільки в такому порядку: організаційні – технічні – економічні важелі та стимули. Якщо почати проводити зміни не в такому порядку, то позитивні зрушення в ефективності діяльності будуть малопомітними або відсутніми. Для ефективного функціонування суб'єктів господарювання в умовах ринкових відносин найбільше значення має виявлення резервів збільшення обсягу продукції, зниження собівартості та зростання прибутку.

Поддєрьогін А.М. визначає прибуток як частину додаткової вартості продукту, що реалізується підприємством, яка залишається після покриття витрат виробництва [3, с. 69]. За Й.М. Петровичем, прибуток є основним джерелом збагачення власників підприємства, розширення та модернізації виробництва. Відповідно до принципів організації бухгалтерського обліку, прибуток, з-поміж інших (емісійний дохід, внески засновників у статутний капітал, пайові внески), відносять до джерел власних економічних ресурсів підприємства. Джерелом інформації про одержаний прибуток як результат діяльності підприємства, визначає вчений, є перша частина ("Фінансові результати") форми №2 фінансової звітності підприємства "Звіт про фінансові результати" за окремий звітний період.